

כמוציא שקלים רב

שלל על הדף | העלון השבועי על סדר 'הדף היומי'
גליון מס' 47 חוה"מ פסח תשפ"א | שקלים ב-יא

איך שרתה רוה"ק על כל ישראל על הים – והלא 'אין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד'?

שאחד מהם נביא שקר וכמבואר בסנהדרין פט):
וישב הגאון בעל "חתם סופר" (בחינושו על סוגיות הש"ס,
סימן כז, סוגית ש"ץ מוציא רבים יד"ח) שסבר ר' נחמיה שהם
בעצמם לא כיונו ברוח הקודש מעצמם כלל, אלא נאצל מן הרוח
של מרע"ה עליהם, כעין מה שכתב הרמב"ן בפ' בהעלותך (במדבר
יא, יז) בפסוק "ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם",
שכשנדבר הקב"ה עם משה, נתמלאו הזקנים מאותו הרוח וידעו
מה שדבר עם מרע"ה, ואף כאן לא שכיוונו ברוה"ק כלל אלא
מרוח הקודש של מרע"ה התמלאו הם וכיוונו לאותו סגנון עצמו
שאמר מרע"ה.

לפי זה מבאר ה"אבני שוהם" את דברי הגמרא לפנינו: הן נקרא
ולא נבעת', כלומר: איך אפשר לקרות פסוקים אלו בלא בעיתה
ורעה וכו', לטובה - 'אז ישיר משה ובני ישראל', לרעה - 'ותשא כל
העדה', וכוונתו, שלטובה נאמר 'אז ישיר משה' ועל ידו התעוררו גם
בני ישראל, ואילו לרעה נאמר 'ותשא כל העדה ויתנו את קולם' -
מעצמם, וכדברי ה"חתם סופר" שישראל לא כיונו ברוה"ק כלל,
אלא מרוה"ק של מרע"ה נתמלאו אף הם!
"אבני שוהם" - מהדורא תנינא, ח"א עמ' קס

פ"א ה"א. רבי יהודה בן פזי בשם רבי: הן נקרא ולא נבעת
וכו', לטובה - "אז ישיר משה ובני ישראל", לרעה - ותשא כל
העדה וגו'.

ה"קרבן העדה" מבאר: 'אז ישיר משה - וע"י התעוררות משה
השירו גם בני ישראל. לרעה - בביאת מרגלים "ותשא כל העדה את
קולם" מעצמם, עכ"ל.

באופן אחר, מקורי כדרכו, ביאר הגאון רבי משה לייב שחור,
בעל "אבני שוהם":

במסכת סוטה (ל): אמר ר' נחמיה שמשה ובני ישראל אמרו את
השירה 'כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת, שהוא פותח תחילה
והן עונין אחריו, ורש"י שם מפרש: 'כסופר - מלמד תינוקות והוא
תדיר בבית הכנסת ופורס על שמע לעשרה הנועדים וכו', מתחיל
בברכות שלפני קריאת שמע והן עונין אחריו וקורין כולן יחד, וכך
שרתה רוח הקודש על כולם וכיוונו יחד את השירה ככתבה'.

ותמה המהרי"ט בספרו "צפנת פענח" איך יתכן כדבר הזה,
והלא קי"ל 'סגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין ב' נביאים
מתנבאים בסגנון אחד', ואם ב' נביאים אומרים בסגנון אחד, ניכר

איך זהב הכפורת מכפר על חטא העגל – והלא 'אין קטיגור נעשה סניגור'?

גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור
נעשה סניגור. הכא נמי אין קטיגור נעשה סניגור, ופירש"י: 'זהב
העגל ושופר של פרה, קטיגור דעגל הוא?'

ותירץ הרא"ם: יש לומר, דלא אמרינן אין קטיגור נעשה סניגור
אלא באותן שעבודתן בפנים, אבל באותן שעבודתן בחוץ, כגון
הכהן הלושב בגדי זהב בעבודת חוץ, וכגון פר החטאת ועגל החטאת
וכל הפרים של מוספי המועדים ושל ראשי חדשים שאין עבודתן
בפנים, אבל במזבח החיצון, לא קאמרינן. דהא בגמרא פריך: "והא
איכא בגדי זהב מבחוץ", ומשני: "מבפנים קאמרינן, מבחוץ לא
קאמרינן". והדר פריך: "אי הכי שופר נמי מבחוץ הוא", ומשני: "כיון
דלזכרון קאתי, כלפנים דמי".

כתב ה"מגן אברהם" (סימן תכו בהקדמה) בשם השל"ה: 'נשים
פטורות (מברכת הלבנה) דמצות עשה שהזמן גרמא הוא, ואף על גב
דהם מקיימות כל מצוות עשה כגון סוכה, מכל מקום מצוה זו אין
מקיימים, מפני שהם גרמו פגם הלבנה.

פ"א ה"א. תנא רבי יוסי בן חנינא דא מתניתא (שמות כה, יז)
"ועשית כפורת זהב טהור" - יבא זהב של כפורת וכפר על זהב
של עגל.

מתבקשת כאן תמיהה, על פי מה שאמרו ויקרא רבה, אחרי
מות, פרשה כא, סימן יז: 'מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב?
אלא אין קטיגור נעשה סניגור, כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן
לקטרג ולומר: אתמול עשו להם אלהי זהב והיום הם מבקשים
לשמש בבגדי זהב, ואיך אמרו כאן שכפורת הזהב באה לכפר על
חטא עגל הזהב ולא חששו ל'אין קטיגור נעשה סניגור'?

מעין זה הקשה רבי אליהו מזרחי - הרא"ם על דברי רש"י
(ויקרא ט, ב) בדברי משה לאהרן (בתחילת פרשת שמייני): "קח לך
עגל" - 'להודיע שמכפר לו הקדוש ברוך הוא על ידי עגל זה על
מעשה העגל שעשה, ותמה הרא"ם: איך יכפר העגל על מעשה העגל
והא אין קטיגור נעשה סניגור, כדתנן (ראש השנה כו): 'כל השופרות
כשרין, חוץ משל פרה וכו' כדרב חסדא, דאמר מפני מה אין כהן

העגל, ולפיכך לא יכנס בהם לפני ולפנים משום 'אין קטיגור נעשה סניגור'.

ולפי זה מיושבת התמיהה אף על דברי השל"ה, שכן בהדלקת נרות השבת האשה מתקנת מה שפגמה, כמו שאמרו חז"ל (תנחומא מצורע ט) 'היא כיבתה נרו של עולם לפיכך תשמור הדלקת הנר', משמע שזה הוא התיקון, מה שאין כן בברכת הלבנה שלפי המטבע שטבעו חכמים בברכה זו משמע שהיא רק תפילה ולא תיקון, כגון 'הי רצון מלפניך וכו' למלאות פגימת הלבנה ולא יהיה בה שום מיעוט וכו'', ולכן מובנים דברי המגן אברהם שמצוה זו אין מקיימים מפני שהם גרמו פגם הלבנה ושייך פה לומר 'אין קטיגור נעשה סניגור'.

"אבני זכרון" (בני-ברק, תש"ן), עמוד שעט

ועל דברי השל"ה הקשו ממה שאמרו חז"ל (ירושלמי שבת פרק ב הלכה ו): אדם הראשון נרו של עולם היה, שנאמר (משלי כ, כז) "נר ה' נשמת אדם", וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו מצות הנר לאשה?

אלא שאף על כך יש להקשות: איך אמרו שכיון שהאשה גרמה מיתה לאדם לפיכך מסרו לה מצות הדלקת הנר, הרי 'אין קטיגור נעשה סניגור'?

בספרו "אבני זכרון", רצה הרה"ח ר' אברהם ישראל ארנברג זצ"ל ליישב, שהכלל 'אין קטיגור נעשה סניגור' לא נאמר במקום שהדבר בא לתקן את עצם החטא, כפי שראינו לפנינו בגמרא שזהב הכפורת בא לכפר על זהב העגל, ומה שאמרו כלל זה לנמק מדוע אין הכהן גדול נכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים בבגדי זהב, מה משום שבגדי הזהב של כהן גדול אינם מכפרים על חטא

המטבע של אש שניצחה את עשרת אלפי הכיכר של המן

יקומו עליהם.

בכך הרקאה הקב"ה למשה את מה שעתיד היה המן לנסות לעולל לבני ישראל, כדברי חז"ל (מגילה יג.) "ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה להביא אל גנזי המלך" – אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנו 'באחד באדר משמיעין על השקלים". ומאחר שהיה המן עתיד לשקול שקלים על ישראל ולמוסרם להריגה, ועל כן הוזיל הקב"ה את 'מחירם' עד מחצית השקל, כדי שאפילו במטבע קטנה שכזו יוכלו לפדות את נפשם.

משל למה הדבר דומה? הממשלה מפרסמת מכרז גדול לאספקת סחורה או שירות כלשהו, ומי שיציע את המחיר הזול ביותר הוא שיזכה. והנה, לשר האחראי על המכרז יש ידיד נאמן, והוא חפץ שאותו יזכה במכרז, על כן הוא הולך ומגלה לו מהי ההצעה הזולה שהוגשה עד כה, ואז הולך הידיד ומגיש הצעה מעט יותר זולה, ואז מכריז השר כי הלה זכה, משום שהוא הוריד את המחיר יותר מכולם...

זו כוונת "הקדימו שקליהם לשקליו" – כי במחצית השקל נקבע שישראל יכולים לפדות את נפשם במטבע קטנה – ולהינצל מכל צרה!

"אור יקריות" – מגילה יג.

פ"א ה"ד. דאמר רבי מאיר כמין מטבע של אש הוציא הקדוש ברוך הוא מתחת כסא כבודו והראהו למשה ואמר לו "זה יתנו" – כזה יתנו.

בלי ספק הדבר תמוה: וכי לא ראה משה רבינו מטבע של שקל מימיו? זאת ועוד: מהו הענין שהראהו הקב"ה מטבע של אש בדוקא?

אלא – ביאר הגאון רבי מנחם צבי טאקסין, בעל "אור יקריות" – משה רבינו היה אוהב כל אדם מישראל יותר מנפשו, היה חושב תמיד בדעתו שאין כופר לנפשו של יהודי, ואפילו ברבבות זהב וכסף, כי נפש יהודית יקרה בעיני הקב"ה יותר מכל אוצרות הכסף והזהב שבעולם. נקל להבין מדוע כאשר שמע מהקב"ה שכופר נפש כל יהודי היא רק מחצית השקל – התקשה משה עד מאוד להבין זאת!

וכדי שיבין, הראהו הקב"ה מטבע של אש, כי בו טמונה התשובה לתמיהתו של משה.

כי אמנם נפשו של יהודי יקרה היא בעיני ה', ואין כופר לנפש יהודית בעד כל ממון שבעולם, אולם פעמים רבות ייאלצו ישראל להיצרף באש, ורק על ידי מטבע של כסף יוכלו להינצל, והמטבע יהיה תמיד כופר נפשם בגלותם, ומשום כך גמל עמם הקב"ה חסד כאשר הוזיל את פדיון נפשם עד מחצית השקל, כדי שאפילו במחצית השקל יוכלו לקנות את פדיון נפשם מידי אויביהם כאשר

לעתיד לבוא יצטרכו לתת שקל שלם!

חטאת אין קצבה וכו'. קרבן העדה

רבים התפלאו על לשון היוצר לפרשת שקלים: 'אור פניך עלינו אדון נשא, ושקל אשא בבית נכון ונשא', שהרי למחצית השקל יש קצבה, שהפסוק מזהיר: 'העשיר לא ירבה... ממחצית השקל', ואם כן היה לו לומר 'ומחצית השקל אשא'?

שלא ביאורים נאמרו ליישב את לשון הפייטן:

הגאון רבי יהודא אסאד מסערדאהעלי ביאר, שלמעשה עצם

פ"ב ה"ג. המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי – בית שמאי אומרים: מותרין נדבה, ובית הלל אומרים: מותרין חולין. שאביא מהן שקלי – שוין שהמותר חולין. אלו לחטאתי – שוין שהמותר נדבה. שאביא מהן חטאתי – שוין שהמותר חולין. אמר רבי שמעון: מה בין שקלים לחטאת? אלא, של שקלים יש להן קיצבה ולחטאת אין לה קיצבה. (שקלים יש להם קצבה – דכתיב "העשיר לא ירבה... ממחצית השקל", ובדואי לא היתה כוונתו אלא לשקל, אבל

באמת יתן כל אחד שקל שלם, והטעם שמצאתי נכון על שציותה התורה מחצית השקל: מפני **שקל** הוא בא"ת ב"ש (אותיות) 'בדכ' – בגימטריא כ"ו, כמנין שם הוי"ה, ובגלותנו בעווננו אין השם שלם, לכך ציוותה התורה שיתן כל אחד מחצית השקל, לכפר עליהם שגרמו בעוונם שאין השם שלם. אך לעתיד, שיהיה השם שלם, יתנו כל אחד באמת שקל שלם.

'ודבר זה' – מוסיף בעל "מעשה רוקח" – 'מרומז בתורה באומרו "מחצית השקל בשקל הקודש", ולכאורה 'בשקל הקודש' הוא מיותר (ועיין בפירושו רש"י!) לכן נראה לעניות דעתי, שהתורה מרמזת שלעתיד יתנו שקל הקודש, ובתורה (נכתבה) תיבת 'הקדש' – חסר ו', וכשתחשוב שתי תיבות אלו 'שקל הקדש', תמצא (בגימטריא) מכוון 'בביאת משיח בן דוד' (839), ודבר זה רמזו רבינו הקדוש, ולכך שינה לשון התורה, וגם קריאת המסכת 'שקלים' שבו יש שקל שלם, וכן ביוצר מוסף של פרשת שקלים אומרים '**ושקל** אשא בבית נכון ונשא'.

"מעשה רוקח" – מסכת שקלים; "דברי מהרי"א" – שמות

הדין טעון ביאור: למה ציוותה התורה לתת מחצית השקל, ולא שקל שלם? ותירצו המפרשים, משום שכל אחד בעצמו בלי חבירו הוא רק כמחצית הגוף, כי בין במשא ומתן ובין בתורה צריך הוא לעזר חבירו, כי ללמוד לא יוכל האדם מעצמו, וכן משא ומתן לא יוכל לעשות עם עצמו, ועל כן צריך ליתן רק **מחצית** השקל – לרמז שאינו אלא מחצית...

אך הנה, לעתיד לבוא במהרה בימינו, כאשר יתקיימו יעודי הנביאים "ומלאה הארץ דעה את ה'", אם כן לא יצטרך האדם את עזרת חבירו, וכן תתקיים נבואת "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", ויהיה כל אחד מישראל גוף שלם – אז יצטרכו ליתן שקל שלם. וזו כוונת הפייט: 'אור פניך עלינו אדון נשא' – שה' ישלח לנו במהרה משיח צדקנו, ואז 'שקל אשא בבית נכון ונשא' – שקל שלם: מעין זה כתב הגאון רבי אליעזר רוקח מאמסטרדם, בעל "מעשה רוקח" (על המשניות), אשר נתן לפי זה טעם לשם 'מסכת שקלים' – לשון רבים, ובפרט שהמצוה היא נתניה של **מחצית השקל**, ואפילו לא שקל אחד שלם, וכך לשונו: 'לעניות דעתי נראה, שרמזו בזה שלעתיד בביאת משיח צדקנו

פנינה נפלאה: ה'קלבון' שמכווח אפשר לזכות לנשיאת פנים

כדי לזכות בנשיאת פנים גם מכח מצוה זו? חשבו ישראל קדושים, ומצאו פתרון: שהרי במשנה (שקלים א, ו) נאמר, שכאשר שני אנשים מביאים יחד שקל שלם, חייבים הם להוסיף עוד תוספת מטבע הנקראת 'קלבון' (הואיל וממילא אם היו פורטים את השקל לשנים אצל השולחני, היו משלמים קלבון זה כשכר חליפין), ואם כן יש פתרון נפלא ליהודים המשתוקקים להרבות יותר מן החיוב גם במצוה זו: יביאו בכוונה שנים במשותף שקל שלם, כדי שיתחייבו להוסיף את ה'קלבון'!

כמה נפלאים דברי הפייטן: 'אור פניך עלינו אדון נשא' – שתיתן לנו נשיאת פנים, וזאת משום 'שקל אשא' – שאביא **שקל שלם** למקדש, כדי שאוכל להוסיף עליו קלבון לבית גדול ונישא: ודברי פי חכם חן!

"פנים מסבירות" (ברוקלין, תשכ"ו), עמוד עז

בשם האדמו"ר רבי יהושע רוקח מבעלזא, מובא על כך ביאור נפלא:

בגמרא (ברכות כ:): נאמר: 'אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, כתוב בתורתך (דברים י): "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד" – והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב: "ישא ה' פניו אליך"? אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה (דברים ח): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך", והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה!'

הרי לנו, שכאשר ישראל מחמירים על עצמם בדקדוקי מצוות יותר ממה שהם חייבים, זוכים לנשיאת פנים, ועל כן החרדים לדבר ה' מדקדקים בכל המצוות לקיימן יותר מכדי החיוב, אלא שכל זה אפשרי בשאר המצוות, אבל לא במחצית השקל, שהתורה הזהירה במפורש 'העשיר לא ירבה... ממחצית השקל', מה איפוא ניתן לעשות

איזו הנאה יש לנפטר מכך ששפתיו דובבות בקבר?

כהדין דשתי חמר עתיק, אף על גב דשתי ליה טעמא בפומיה. מעין זה מצינו גם בתלמוד בבלי (יבמות צו:), שרבי יוחנן הקפיד על תלמידו, רבי אלעזר בן פדת, שאמר בבית המדרש דבר ששמע מפיו, אך לא אמר זאת בשמו, והגמרא מקשה: מדוע כה הקפיד רבי יוחנן? ומתרצת, שעל דבר זה ביקש דוד המלך בפסוק "אֶגְוֶרָה בְּאֶהְלֵךְ עוֹלָמִים" – וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא, כך אמר דוד לפני הקב"ה: יהי רצון שיאמרו ולאחר שאסתלק מן העולם) דבר שמועה מפי בעולם הזה!'

ולמה דוד כה השתוקק לכך? על כך מביאה הגמרא את מימרתו של רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: 'כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה – שפתיו דובבות בקבר', שנאמר "וחכך כיון הטוב וגו' דובב שפתי ישנים."

פ"ב ה"ה, ורבי יוחנן מאי כולי האי דבעי דיימרון שמעתא משמיה, דאף דוד ביקש עליה רחמים שנאמר (תהילים סא, ה) "אֶגְוֶרָה בְּאֶהְלֵךְ עוֹלָמִים אַחְסָה בְּסִתְרֵי כְנָפֶיךָ סְלָה", וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקים לעולמים? אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אזכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר: כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתיו רוחשות עמו בקבר, שנאמר (שיר השירים ז, י) "וחכך כיון הטוב וגו' דובב שפתי ישנים", מה כומר של עובים זה כיון שמוניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרים דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר, מה הנאה לו? בר נזירא אמר: כהדין דשתי קונדיטון, רבי יצחק אמר:

אחר כך לעשות בו מעין מלאכתו הראשונה, אפילו בצירוף כלי אחר, עדיין נקרא הוא 'כלי'. ובדומה לכך נאמר על הצדיק שעסק בתורה כל ימיו, ואז נקרא 'הולך', ואחר כך הסירו את הנשמה מגופו הגשמי, שהוא הכלי לנשמה, ונפטר מן העולם, ועל ידי כך הוא במצב של 'עומד' בעולם הבא, אך מכל מקום – כשתלמידיו אומרים תורה בשמו, ושפתותיו דובבות בקבר, נחשב הדבר כאילו הוא עצמו לומד אף לאחר מיתתו, ואף שהדיבור בא אליו מכח דבר אחר, דהיינו: על ידי תלמידיו, עדיין דומה הוא לזוג שניטל ממנו העינבל, שעדיין נקרא 'כלי' – אם הקשקוש בא על ידי דבר אחר, ולכן אף לאחר פטירתו הוא בגדר 'הולך', אם תלמידיו אומרים דבר תורה בשמו.

זה מה שהובטח ליהושע הכהן הגדול: "ונתתי לך מהלכים", דהיינו: אתן לך תלמידים, תלמידי חכמים שנקראים 'מהלכים' בעולם הזה, שיאמרו דבר בשמך – ועל ידי זה תהיה גם אתה בגדר 'מהלך'.

וכך נבין גם את בקשת דוד המלך "אָגוּרָה בְּאֶהְלֵךְ עוֹלָמִים" – שעל ידי ששפתותיו יהיו דובבות בקבר, יהיה נקרא 'מהלך' אף בעולמות העליונים!

ובצדק הקפיד רבי יוחנן על תלמידו רבי אלעזר שלא אמר השמועה מפיו, כי רבי יוחנן לשיטתו שגם זוג בלי עינבל נקרא כלי – מכיוון שמשמיע קול על ידי דבר אחר, ואילו ייחס את השמועה לרבי יוחנן – היו שפתיו דובבות גם לאחר שישתלק למקום ששם 'עומדים'!

"בני יששכר" – כסלו-טבת, מאמר ב', סימן נ'

ויש להבין: איזו הנאה יש לנפטר מכך ששפתיו דובבות בקבר? ביאר זאת הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב, בעל "בני יששכר": בעולם הזה יכול האדם להרבות את השכר המזומן לו בעולם הבא, על ידי שירבה כאן בתורה ובמצוות, ולכן בעולם הזה הוא נקרא 'הולך', כיוון שהוא הולך ומגדיל את שכרו מיום ליום, אבל בעולם הבא נקרא 'עומד', כיוון שאינו יכול להוסיף שם על מדרגתו ועל שכרו, אלא נשאר 'עומד' כמו שהיה ברגע האחרון שבו עזב את העולם הזה.

וכך הבטיח הקב"ה ליהושע הכהן הגדול (זכריה ג, ז): "וְנָתַתִּי לְךָ מְהֻלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה", וביאור הדברים, שמלאך הוא בבחינת 'עומד', שכן תמיד הוא עומד באותה מדרגה ואינו יכול להתעלות למדרגה גבוהה יותר, ואילו צדיק הוא בבחינת 'הולך', כי הצדיקים הולכים תמיד ממדרגה נמוכה למדרגה יותר גבוהה. והקב"ה הבטיח ליהושע הכהן הגדול, שיהיה 'מהלך בין העומדים', שהם המלאכים.

והנה, מצינו בגמרא (שבת נח:), שזוג שיש בו עינבל מקבל טומאה, כי על ידי העינבל נחשב הוא לכלי, ולמדנו זאת ממה שנאמר בפרשת טהרת כלים: "כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש", ודרשו מכאן שאפילו כלי שכל השימוש שלו הוא רק 'דיבור', דהיינו: שהוא עשוי להשמיע קול – יבוא באש. ובהמשך הסוגיא נאמר, שאפילו אם ניטל העינבל מהזוג, גם כן הוא טמא, והגמרא מקשה: למאי חזי? והרי כבר אינו ראוי לקשקש בו כיון שניטל העינבל? ומסיקה הגמרא לשיטת רבי יוחנן: שכן ראוי להקישו על גבי כלי חרס, ורש"י מפרש: שאז ישמיע קול כבתחילה. הרי לנו להלכה, שגם כלי שבטל ממלאכתו, אם יש אפשרות

התורה מחייה את התלמיד-חכם גם לאחר שנפטר מן העולם!

אלא, הטעים הגרצ"פ פראנק, לאחר שאמר רבי יוחנן שסוף האדם למוות, ולא ימלט נפשו מיד שאול סלה, חזר ואמר: מה יעשה אדם כדי שימלט לכל הפחות במקצת מן המיתה, כלומר: שאף לאחר מותו ייקרא חי, כמו שאמר הכתוב (שמואל ב' כג, כ): "וּבְנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חַי חֵיל רַב פְּעָלִים מְקַבְּצָאֵל", ואמרו חז"ל (ברכות יח:). 'שריבה וקיבץ פעלים לתורה', והיינו: שעל ידי שריבה פעלים לתורה נקרא 'חי' גם אחרי מותו, כי גם לאחר עלותו לעולם האמת עדיין אומרים דבר שמועה מפיו ממה שפעל וחיידש בהיותו בעולם הזה, ואז שפתיו דובבות בקבר כדברי הגמרא 'כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה – שפתיו דובבות בקבר'.

וזו היתה כוונתו של ר' יוחנן: 'אשרי מי שגדל בתורה' – שאז בודאי זוכה הוא לחדש חידושי תורה, כמו שאמרו בגמרא (מגילה ו:). 'יגעתי ולא מצאתי – אל תאמין', וכאשר אותו אדם עוסק בתורה לשמה, בשביל להיות בגדר 'ועושה נחת רוח ליוצרו', על ידי זה הוא 'זוכה לדברים הרבה' – ששמועותיו נאמרים בעולם בחייו ולאחר מותו, וזה מה שאומר שגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב, ואין טוב אלא תורה, וה'שם טוב' הם שמועותיו שחידש בתורה, שאומרים דבר שמועה מפיו ומזכירים את שמו עליו, ועל ידי זה נקרא 'חי' גם לאחר מותו.

בהספידו את אחיו השקדן הגאון רבי זאב וואלף פראנק, הוסיף מרן הגאון רבי צבי פסח פראנק, רבה של ירושלים, נופך בביאור דברי חז"ל אלו:

אמרו בגמרא (ברכות יז:). 'רבי יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי: סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה (קהלת ז, א): "טוב שם משמון טוב ויום המות מיום הולדו", עד כאן דברי הגמרא.

אך לכאורה יש להתבונן: אחר שאמר רבי יוחנן שסוף האדם למות וסוף בהמה לשחיטה, מדוע חזר ואמר 'והכל למיתה הם עומדים', הלא הם הדברים שאמר זה עתה? ועוד: שלכאורה יש כאן סתירה, שהרי אמר 'סוף אדם למיתה וסוף בהמה לשחיטה', הרי שהבהמה עומדת לשחיטה ולא למיתה, וכיצד הוא אומר תוך כדי דיבור 'והכל למיתה הם עומדים'?

גם מה שאומר לאחר מכן: 'אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה' – לכאורה מה עניינו לכאן, אחר שאמר 'והכל למיתה הם עומדים', וכי לא ידענו שאשרי מי שעמלו בתורה, ואיך קשור דבר זה לכך שהכל למיתה הם עומדים?

הרי שתלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה אחרי מותו, הרי הוא חוזר ויקץ משנתו כאילו הוא עדיין חי בעולם הזה, כי תורת חיים תחייהו, ולכן גם במיתתו הוא נקרא חי, ולכן דקדק ר' יוחנן בלשונו ואמר **ונפטר** בשם טוב, ולא אמר **ומת** בשם טוב' כשם שאמר לפני כן **הכל למיתה** הם עומדים', לפי שהחכם הזה אינו מת לגמרי, שעדיין הוא חי במקצת בעולם הזה, ועל כן הוא דומה למי שאך נפטר והלך למקום אחר...
(ונאים הדברים למי שאמרם.)

"פניני רבינו צבי פסח" (ירושלים תש"ע), עמ' שצח

הוא מה שאמרו (במות מד.): **"אגורה באהלך עולמים"** – וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא, כך אמר דוד לפני הקב"ה: **יהי רצון שיאמרו (ולאחר שאסתלק מן העולם) דבר שמועה מפיו בעולם הזה, דאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה – שפתיו דובבות בקבר, שנאמר (שיר השירים ז, י): "והפך פניו הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים", ופירשו התוספות שכאשר נשמתו נמצאת בישיבה של מעלה – שפתיו נעות בקבר כאילו מדברות, ונמצא שבשעה אחת הוא דר בשני עולמים: בעולם הזה ובעולם הבא...**

ללמוד תורה ולומר שמועה מפי חכם

המהרש"א: **"אמינא מתנייתא דמר וכו' מתנינא ואתסאי'** – שעל ידי זה המת דר בשני עולמות, כדאמרינן בפרק האשה רבה **"אגורה באהלך עולמים"** – כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, כאילו שפתותיו דובבות וכו'.

(אך יש לעיין: מדוע למד מדברי המהרש"א שמועילה סגולה זו דוקא לחולי העינים, כי אמנם במעשה שם הסתמאו עיניו, אך מסתבר לומר שחולי העינים לאו דוקא, וצריך עיון – **המלקט**). מהרש"א – בבא מציעא פה; **"תורה וחיים"** – מערכת הרי"ש

בשפתותיו הנעות בקבר של החכם שאומרים דבר תורה בשמו, טמונה גם... סגולה נפלאה לרפואת העיניים.

וכך כתב **הגאון רבי חיים פלאגי**, בספרו **"תורה וחיים"**: **מ'הלומד תורה ואומר שמועה מפי חכם, דבזה שפתיו דובבות בקבר, אהני ליה שיבקש עליו רחמים, שיתרפא מחולי עיניו.**

ומקורו **במהרש"א** (בבא מציעא פה): **"אתו תרי בוטיטי דנורא ומחיוהו לההוא גברא וסמיניהו לעיניה. למחר אזלי אשתתחי אמערתיה, אמינא: מתנייתא דמר מתנינא, ואתסאי, וכתב**

היין המתנועע בעת דריכת הענבים – והשפתיים הדובבות בקבר

דריכת הענבים...
להשלמת הענין, נביא מה שכתב החיד"א על הפסוק **"ישקני מנשיקות פיהו"**, וזה לשונו:

"ושמעתי מהרב המאור הגדול מהר"ר ישראל נחמן נר"ו, משם הרב החסיד מר אביו כמהר"ר יוסף ז"ל, תלמיד הרב החסיד מהר"ר ישראל בעל שם-טוב ז"ל (וכמה מקפיד החיד"א להיות בעצמו "נאה מקיים", ולהביא דבר בשם אומרו בשלימות!), כי לכאורה יפלא: איך דברי האדם יפעלו כל כך בקדושה וס"א? אך יש ראיה ודמיון, שהיין הוא במרתף והוא בחבית סתומה, וכשיהיה זמן דריכת הענבים, אף שהוא רחוק מאוד כמה מילין מהמרתף, הנה היין שבחבית מתנועע מאליו, וזה ניכר ונודע, ומזה יש קצת דמיון להבין כי כן הדיבור פועל למעלה.

"וזה שאמר: 'ישקני מנשיקות פיהו', ואם תאמר: הלא שמים ביני לבינו, ואיך יתכן? לזה אמר: 'כי טובים דודיך מיני', והרי היין מתנועע בזמן שדורכין הענבים אפילו שהוא רחוק מאוד, אם כן אל תתמה שאני אומר 'ישקני מנשיקות פיהו'".
"כמוצא של רב" – שיר השירים ז, י

תוספת למאמר חז"ל זה מצאנו במסכת בכורות (לא): **"אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי: כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה – שפתותיו דובבות בקבר. ואמר רבי יצחק בר זעירי: מאי קרא? 'וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים' (שיר השירים ז, י) – ככומר של ענבים, מה כומר של ענבים כיון דאדם נוגע בו דובב, אף תלמידי חכמים – כיון שאדם אומר דבר שמועה מפיו דובבות שפתיו בקבר.**

והחיד"א בספרו **"חומת אנך"**, כתב על כך דבר נפלא:
טבע היין הוא, שאפילו הוא סגור וחתום בחבית הנמצאת במרתף, בכל זאת בזמן דריכת הענבים, אפילו אם הענבים נדרכים במקום רחוק מאוד – היין שבחבית מתנועע מעצמו, כל זמן שהיין בכוחו, עד שלוש שנים.

זהו שאמר הכתוב **"וחכך כיון הטוב"** – שהוא בכוחו ומתנועע מעצמו בעת דריכת הענבים, כמו כן **"הולך לדודי"** – כאשר אתה אומר שמועה משמו, והוא **"דובב שפתי ישנים"** – מדובב את שפתותיו בקבר, ואם כן תלמד מהיין להזכיר תמיד את שם בעל השמועה, כדי לדובב את שפתותיו, כעין היין המתנועע בעת

והייתם נקיים: הערתו הנוקבת של ה"חתם סופר"

שנאמר (במדבר לב, כב): **"והייתם נקיים מה' ומישראל"**.

'כל ימי' – כותב הגאון בעל "חתם סופר" באחד ממכתביו – **'הייתי מצטער על המקרא הזה: "והייתם נקיים מה' ומישראל", וב' חובות אלו – נקיות מה' יתברך ונקיות מישראל עמו – הם שני**

פ"ג ה"ב. אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע, שמא יעני ויאמרו: מעון הלשכה העני, או שמא יעשי ויאמרו: מתרומת הלשכה העשיר. שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום,

שיקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו, ואולי על זה כיוול שלמה המלך עליו השלום "אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", רצונו לומר, שאפילו בעשייתו כל טוב – אי אפשר שלא יחטא על כל פנים באופן השני הנ"ל, ביציאת ידי הבריות'.

והחתם סופר מוסיף הערה נוקבת: 'ואינני כדאי להזכיר אבותינו הקדושים, ומכל מקום תורה היא, וחוכך אני בבני גד וראובן אשר עליהם נאמר מקרא זה "והייתם נקיים", ועל פי עצת משה רבינו, שהיה על פי ה', עשו את שלהם לנקות עצמן, במה שיצאו חלוץ י"ד שנים לפני צבא המלחמה, ומכל מקום לא יצאו ידי חובת המקרא הזה בשלימות, כי לא על חנם גלו ראשונה לפני כל השבטים, וקראו חז"ל עליהם מקרא הזה: 'נחלה מבוהלת בראשונה אחריתה לא תבורך' (כמבואר במדרש רבה)!

שו"ת "חתם סופר" חלק ו (ליקוטים) – סימן נט

רוכבים צמודים על גבנו, ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון, דהיינו: ידי שמים, יותר הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות, כי הם חושבים מחשבות זרות ונושאים ונותנים מוזרות בלבנה ועונשו יותר קשה מאוד מאוד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים חס ושלוס.

וה"חתם סופר" מצביע על דברי חז"ל בענין חילול ה', שאין לו כפרה כלל, רחמנא ליצלן, ושיעור חילול ה' הוא עד כדי כך, שלגבי רב אמרה הגמרא שאילו לקח בשר מן הקצב ולא שילם את דמיו מיד – הרי זה חילול ה', 'בעוונותינו הרבים' – כותב החת"ס סופר – 'שכיח בדברי הבריות למדן כזה יעשה דבר זה והוא שגור בפיהם, ואפילו על חשד סברא בעלמא, ומעתה אף אם אותו למדן עשה כשורה ויצא ידי שמים בכל יכולתו, אלא שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר ועשאוהו מנגינותם – הרי הוא כבר נלכד במצודתם... והוא מוסיף וכותב: 'אני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר

גבאי צדקה שחושדים בו שלוקח כסף לעצמו, האם יחוש לכך ויתפטר?

שכתב ה"חתם סופר" שצריך להיות נקי מישראל, אפילו משותי שכר, אין כוונתו באופן שהם יחשדו אותו על חנם, אלא מדובר באופן דומה למה שאמרו בסוף יומא, שהוא לוקח בשר בהקפה, ואדם רגיל ידון אותו לכף זכות אבל מי שהוא משותי שכר דן אותו לכף חובה, ומזה יש להיזהר שלא יהיה חילול השם.

אך אם הגבאי צדקה, עושה מעשה כזה שיש מקום לחשד, כגון שמתנהג בפזרנות, וגם הוא קלא דלא פסיק, אין לו להתפטר עבור זה מהגבאות, אלא יעשה את מה שפסק הרמ"א (ויו"ד סימן רנז סעיף ב) כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל, טוב להם ליתן חשבון. וכתב **בביאור הגר"א** (סק"א) שהוא נלמד מהמדרש תחילת אלה פקודי, שלכן נתן משה חשבון כדי שלא יחשדו בו. וכתב **הש"ך** (שם סק"ג) ופירשו בשו"ת **נודע ביהודה** (תנינא יו"ד סימן קנז) אם קוראים עליו תגר שלא נהג כשורה, וחושדין אותו בדבר שראוי להסתפק בעיני הדיין, פשיטא שצריך ליתן חשבון, ואין צריך לעשות חשבון לפני כל מערער עליו, שידוע שכמה דברים צריכין להוציא ממעות צבור שאין לגלות אלא לצנועים, עכ"ד. והוסיף הנודע ביהודה שאין לדמות חשבון של גבאי לשאר חשבונות, וק"ו שאין להכריחו לברר חשבונו ע"פ קבלה על כל פרט ופרט, דידוע שכמה דברים שצריך הגבאי להוציא, ואי אפשר לו ליקח קבלה. וכל זה אם יש מקום לחשדו כגון שרואים שנוהג שלא כשורה, אבל בלאו הכי פשיטא שאין להכריחו ליתן חשבון כלל וכלל, רק הוא בעצמו טוב לו להיות בכלל "והייתם נקיים".

וא"כ אם הגבאי צדקה נותן לבי"ד דין וחשבון, אף שחושדין בו, אין לו להתפטר כלל מהגבאות, ואדרבה על זה נאמר **בריטב"א** (שבת קיח): שפעמים שחושדים אותו בלבם ואין בו, והיא כפרה גדולה למי שסובל הדבר, ולפיכך אמר רבי יוסי שיהא חלקו עמהם. "חשוקי חמד" – סנהדרין קי.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, אב"ד רמת אלחנן, דן בשאלה כאובה: גבאי צדקה שמרננים אחריו שלוקח מכספי צדקה לעצמו, ועכשיו הגבאי מסתפק מה לעשות, האם להתפטר מהגבאות, כדי שלא ירננו אחריו, ולקיים 'והייתם נקיים מה' ומישראל', או שמא אין לו לחשוש מכך, והוא יעשה את שלו, והרינון אחריו יהיה לו כפרת עוונות?

בפתח תשובתו, הוא מונה מקומות שונים בחז"ל בהם מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות, כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום, וכן הוא מזכיר את דבר ה"חתם סופר" הנ"ל. והנה, הוא מוסיף, אמרו (מועד קטן יח): אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו, ומקשה הגמרא מן הכתוב "ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה'" – 'מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה' (הרי שחשדו בו, ולא היה בו כלום)? ומתרת: 'התם משום שנאה הוא דעבוד'. עוד מקשה הגמרא שאמר רבי יוסי 'הא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו', ואמר רב פפא לדידי חשדון ולא הוה בי (הרי שיש אנשים שחושדים בהם ואין בהם)? ומתרת הגמרא, שאם יש קלא דלא פסיק, וגם אין לו אויבים שאפשר לומר שהם הוציאו את הקול, אז הקול שיצא הוא סימן שעשה את מה שחושדים בו.

ו**כתב המהר"ל** (נתיבות עולם, נתיב שם טוב פרק א) שהשם של האדם הוא מהמהות המופשט השכלי, ואי אפשר שיהיה בו שקר, ויש לאדם להיזהר מאוד שלא יצא עליו שם רע, ולא חשד, ואם יצא עליו קלא דלא פסיק ואין לו אויבין, אי אפשר שזה יהיה שקר מכל וכל, וצריך שיהיה בו מעט מן האמת. לאור זאת, הוא מסיק, נראה שאם גבאי צדקה יש לו אויבים אין לו לחשוש כלל מהשם רע, וכמו שאמרו במועד קטן, ויתכן שמה

מדוע בנר חנוכה חוששים לחשד יותר ממצוות אחרות?

ומישראל, עמדו רבים מהאחרונים על סתירה בענין זה: בהלכות חנוכה נפסק (או"ח תרעא, סעיף ח'): 'חצר שיש לו שני

לאור דברי המשנה כאן וחז"ל במקומות נוספים אודות החובה להיזהר מפני החשד, הנלמדת מהפסוק "והייתם נקיים מה'

היא שידליק בעצמו, על כן הרואה שלא הדליק בפתח, עלול לחשוך בו שדעתו לצאת רק בראיה ולא להדליק בעצמו ולקיים מצוה מן המובחר.

לפי זה, מטעים ה"שבות יעקב", תתיישב גם קושיא נוספת שהקשה בשו"ת "חכם צבי" (סימן צא): בסוגיית הגמרא (שבת כג.) שהביאה את דין חצר שיש לה שני פתחים שצריך להדליק בשניהם מפני החשד, שאלה הגמרא 'מנא תימרא דחיישינן לחשדא?', ולכאורה: הלא מצאנו פעמים רבות שחוששים לחשד, כגון שאין נכנסים לחורבה (ברכות ג.) וכן לגבי האיסור לעבור אחורי בית הכנסת (ברכות ח.) וכן במשנה לפנינו, ומדוע שם לא הקשו מנין לנו שחוששים לחשד?

אלא – השאלה היתה לגבי חשד שכזה, לאי-קיום מצוה מן המובחר, מנין שחוששים לו? ועל זה הביאו ראה – מדין פאה, שאף שם החשד הוא שיאמרו שלא נתן מן הקמה, שזו המצוה מן המובחר, אלא דעתו לתת מן העומרים, שאינה מצוה מן המובחר, שכן אף לענין נר חנוכה החשד הוא רק לגבי מצוה מן המובחר: בית יוסף – סימן תרעא; שו"ת "שבות יעקב" – חלק ג', סימן מח

פתחים משני רוחות, צריך להדליק בשניהן מפני החשד' (שיאמרו בני עירו: מדלא אדליק בהא, באחרת נמי לא אדליק' – מ"ב, שם). והקשה ה"בית יוסף": מדוע לגבי נר חנוכה אנו חוששים לחשד, ואילו לגבי הדין שאסור לעבור מאחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללים (ברכות ח.) אמרו שאין זה אלא כאשר אין לבית הכנסת פתח נוסף, אבל כאשר יש לו פתח נוסף לא חוששים לחשד, כי יאמרו שנכנס מפתח אחר, ואף כאן מדוע לא נאמר שלא יחדוהו בו, כי יאמרו שהדליק בפתח האחר של הבית?

הוא מיישב בשני אופנים: האחד – מאחר ואם אינו מתפלל הרי הוא כפורק על שמים מעליו, עד כדי כך לא יבואו לחשוך בו, והשני – מצות הדלקת נר חנוכה, כיון שיש בה הפסד ממוון, על כן יש מקום לחשוש שיחדו בו שלא הדליק.

באופן אחר יישב הגאון רבי יעקב ריישר, בעל שו"ת "שבות יעקב" (חלק ג', סימן מח):

בדרך כלל דנים את האדם לכף זכות, ולכן אין אנו חוששים שיחדו בו. רק בנר חנוכה יש מקום לחשד, כי מאחר שעל פי דין גם הרואה יוצא ידי חובת נר חנוכה, אלא שמצוה מן המובחר

כשרואים שאינו מהמהדרין, יחדו שמא אינו מדליק כלל!

לחשד שלא הדליק גם בפתח השני!

"ספר החיים" – תרעא, ח

*

ובאופן נוסף: ידועה שיטת הרמב"ם, שגם המהדרין מן המהדרין מדליקים רק נר אחד לכל אחד מבני הבית (דהיינו: אם יש לו עשרה בבית, מדליק ביום הראשון עשרה נרות, נר אחד לכל אחד מבני הבית, וביום השני עשרים וכן הלאה). והקשו על שיטת הרמב"ם: אם כן, איזה היכר יש ביום השני, שבו מדליק עשרים נרות, שהיום יום שני של חנוכה, והלא עלולים הרואים לחשוב שהיום יום ראשון של חנוכה, אך יש לו עשרים בני בית? ותיצרו, שבעל הבית מדליק בכל יום את הנרות של אותו היום בפתח הבית – נר אחד ביום הראשון, שני נרות ביום השני וכן הלאה, בעוד שאר בני הבית מדליקים בפתח אחר, וכך יש היכר איזו יום של חנוכה היום.

ואם כן, מטעים רבי שלמה קלוגר, העובר ליד פתחו של בית ואינו רואה שם נרות, מסיק שבבית זה אין מדליקים כמהדרין, שהרי בודאי יש לפחות בן בית אחד (אשתו או בתו) והם אינם מדליקים, שהרי אם היו מדליקים – היו צריכים להדליק בפתח השני, ואם כן יש למקום לחשוד עוד שמא אינם מדליקים כלל.

בבית הכנסת, לעומת זאת, אין מקום לחשד שכזה...

"ספר החיים" – שם

אודות ענין זה – החשד שאנו חוששים לו בחנוכה ואיננו חוששים בבית כנסת שיש לו פתח נוסף – כתב הגאון רבי שלמה קלוגר ב"ספר החיים" יישוב נוסף:

בחנוכה, גם ללא ענין החשד היה דין מהדרין להדליק בשני הפתחים, אולם מכיוון שיש את ענין החשד הגורם חיוב גמור, כדי להסתלק מן החשד, על כן לא נכתב הדין שמהדרין מדליקים בשני הפתחים משום פרסומי ניסא, כי בלאו-הכי חייבים מעיקר הדין עקב החשד, וממילא אם לא הדליק בשני הפתחים, יאמרו העוברים ושבים: הרי יש הידור להדליק בשניהם, ולמרות זאת אדם זה לא הדליק בשניהם, הרי שאין הוא מקיים מצות פרסומי ניסא בהידור, ואם כן יש בסיס לחשדו עוד יותר – שאינו מדליק כלל. אבל בבית הכנסת אין הידור להיכנס משני הפתחים, וממילא לא יבואו לחשדו כלל.

לאור זאת יומתק לשון הגמרא (שבת כג.): "משום חשד דבני מותא, זימנין דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי, ואמרי: כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק – בהך פיתחא נמי לא אדליק", ולכאורה: הלא אין חיוב להדליק בשניהם, ואם כן, איך מוכיחה העובדה שלא הדליק בפתח זה – על הדלקתו או אי-הדלקתו בפתח האחר? אולם לדברינו מובן היטב, כי מכיון שלא הדליק בפתח האחד, הרי אנו רואים שאדם זה אינו מקיים מצוה מן המובחר, ועל כן ישנו בסיס

בדבר שצריך פרסום חוששים לחשד כמו בדאורייתא

שדהו... ומפני החשד", שלא יטעו העוברים והשבים לחשוב שלא השאיר פאה ויאמרו: תבוא מארה לאדם שלא הניח פאה בשדהו". ולכאורה: איזו ראייה היא זו? והרי פאה היא מדאורייתא – בעוד נר חנוכה אינו אלא מדרבנן?

אלא, נראה ליישב, שבדבר שצריך פרסום – חמור חשד

תירוץ אחר על קושיית ה"בית יוסף" – מדוע בבית הכנסת אין חוששים לחשד כמו שחוששים בחנוכה – כתב הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר:

הגמרא (שבת כג.) מביאה ראייה שחוששים לחשד – מדברי רבי שמעון: "בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף

כבדאורייתא, ובזה הרווחנו ליישב גם את קושיית ה"בית יוסף" מבית הכנסת, כי שם אין מקום כל כך לחשד, כי אין זה מדאורייתא וגם אין בו ענין בפרסום, מה שאין כן בפאה שהיא מדאורייתא, או

בנר חנוכה שיש בו ענין ב"פרסומי ניסא".
 חידושי רבי עזריאל – שבת כג.

אם כבתה, למה לא ידליק – מפני החשד?

מפני החשד:

אולם הגאון רבי חיים פנחס שיינברג, ראש ישיבת "תורה אור", כתב לחלק בין דין "כבתה" לדין שני פתחים, ולפי זה סרה הקושיא מעיקרה:

לגבי שני פתחים, מן הדין יש חיוב לפתח אחד, ואז אנו אומרים שמפני החשד חייב להדליק לא רק בפתח אחד אלא גם בפתח הנוסף, הרי שענין החשד לא מחדש חיוב חדש אלא רק קובע את מהות חיובו – שאינו רק בפתח אחד אלא בשני הפתחים. בדין "כבתה", לעומת זאת, לשיטת הסובר "אין זקוק לה" אדם זה כבר קיים מצות הדלקת נרות חנוכה לגמרי, ופקע חיובו מכל וכל, ועתה רוצים לחייבו חיוב חשד משום החשד, אולם זה לא יתכן, כי חשד כשלעצמו אינו יכול לחייב חיוב חדש של הדלקת נרות חנוכה, ולכן מובן מדוע סתמו הפוסקים שכבתה אפילו לגמרי – אין זקוק לה.

"בית הלוי" על התורה – קונטרס לחנוכה; "משמרת חיים" – חלק ב', עמוד עט

הגאון בעל "בית הלוי" הקשה (בספרו על התורה, בקונטרס לחנוכה): מדוע נפסק להלכה "כבתה" – אין זקוק לה", והלא כדי לסלק את עצמו מחשד הבריות שמא לא הדליק, היה עלינו לומר שידליק את הנרות שכבו, כשם שצריך להדליק בשני פתחי ביתו, מפני החשד?

ולכאורה, הוא כותב, היה נראה שבאמת הכל מודים שצריך להדליקה מפני החשד, ולא נחלקו בגמרא (שבת כא.) אלא לגבי עיקר חיוב המצוה, שרב הונא סבר שמצד המצוה חייב לחזור ולהדליקה, כי לשיטתו התקנה היתה שיהיה הנר דלוק כל משך הזמן, ולכן לא רק אם כבה, אלא גם בעוד הנר דלוק אלא שהוא חשוך – מוכרח לתקנו משום עיקר המצוה, ואילו רב חסדא סבר, שמצד עיקר המצוה אין זקוק לה, וממילא כל זמן שהנר דלוק אין צריך לתקנו, שהרי אין כל חשד כי ניכר שמקודם היה דלוק כהוגן, אבל כאשר כבה לגמרי – גם רב חסדא מודה שצריך להדליקה, מפני החשד.

אמנם, הוא מוסיף, צריך עיון דברי הפוסקים שסתמו דבריהם וכתבו שאין זקוק לה, ולא כתבו שבכבה לגמרי יצטרך להדליקה

נפקא-מינא לדינא בזמן הזה מהמחלוקת לגבי שכר הנשים האורגות בפרוכת

בעלמא ושכרה משולמות מתרומות הלשכה, ולפי זה אין הפרוכת משמשת במקום דלת, ולשיטה זו מסתבר שפתח שאין בו דלת אלא פרוכת פטור ממזוזה.

ואילו רב חונה סבר שהפרוכת היא חלק מהבנין, והיא כמו דלת ולכן מלאכתו נעשית מקדשי בדק הבית, ולפי זה יש לחייב פתח שיש בו פרוכת במזוזה גם לדעת הרמב"ם.

(דברי הגאון ראש ישיבת "פורת יוסף" זצוק"ל באו בקיצור גדול, והעירו שם שצריך ביאור האם מוסבים דבריו גם למסקנת הגמרא בכתובות, עיי"ש).

על פי "אור לציון" – כתובות, סימן שמח

פ"ד ה"ב. שמואל אמר: נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומות הלשכה. רב חונה אמר: מתרומות בדק הבית. מה פליג?
 שמואל עבד ליה כקרבן, רב חונה עבד ליה כבניין.

הגאון רבי בן ציון אבא שאול, ראש ישיבת "פורת יוסף", כתב שאולי יש להוציא ממחלוקת זו נפקא-מינא לדינא אף בזמן הזה: שכן שיטת הרמב"ם (הלכות מזוזה פ"ז ה"א וה"ה) שפתח שאין בו דלת אינו חייב במזוזה, ויש להסתפק לגבי פתח שיש בו פרוכת, האם הוא כמו פתח שיש בו דלת וחייב במזוזה, או שמא אינו כמו דלת ולשיטת הרמב"ם יהיה פטור ממזוזה.

ואולי יש לומר ששאלה זו תהיה תלויה במחלוקת זו לגבי שכרן של נשים האורגות בפרוכת, לדעת שמואל פרוכת אינה אלא לנוי

גליון זה מוקדש לרפואת

התינוקות חוה רות בת שולמית לרפו"ש

התינוקות גאולה דבורה בת שושנה לרפו"ש

נעמה בת רויטל שרה לרפו"ש

הרב צבי בן מרים לרפו"ש

כמוצא שלל רב – על סדר הדף היומי | עורך: הרב אברהם ישראל רוזנטל | כל הזכויות שמורות ©

לקבלת העלון (ולא כל תמורה כספית): שלחו את כתובת המייל שלכם ל-shalalrav@gmail.com וציינו כי הנכם מעוניינים בקבלת העלון

והשיאנו

את ברכת מועדיך

הושלמה
הסדרה!
עונג יום-טוב
אמיתי!

8
כרכים

ניתן להשיג גם בכרכים בודדים

חדש!

במארז מרהיב
תורה מפוארת בכלי מפואר

לראשונה סדרת 'כמוצא שלל רב'
על מועדי השנה וזמירות שבת

פסח ♦ שבועות ומגילת רות ♦ בין המצרים ♦ ימים נוראים ♦ סוכות
חנוכה ♦ פורים ומגילת אסתר ♦ זמירות שבת וברכת המזון

להשיג בחנויות הספרים או בטלפון: 052-7679264